

УДК 338.5:330.342.146(477)

Ключак Т. С.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ДЕРЖАВНА ЦІНОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано підходи до визначення поняття цінової політики та її державного регулювання. Розглянуто фактори впливу на процес ціноутворення. Проаналізовано динаміку регіональної цінової диференціації в Україні на основі індексу споживчих цін.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, цінова політика, стабільність цін, державне регулювання цін, індекс споживчих цін.

Kluchak T.

NATIONAL PRICING POLICY OF UKRAINE: ROLE AND PLACE IN ENSURING SOCIAL STABILITY

Analyzed in this article are approaches to the definition of pricing and its regulation by government. Considered are the factors influencing the pricing. Studied are the dynamics of regional price difference in Ukraine basing on the consumer price index.

Key words: price, pricing, pricing policy, price stability, government regulation on pricing, consumer price index.

Ключак Т. С.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЦЕНОВАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ: РОЛЬ И МЕСТО В ОБЕСПЕЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ

В статье проанализированы подходы к определению понятия ценовой политики и ее государственного регулирования. Рассмотрены факторы, влияющие на

Ключак Т. С.

процесс ценообразования. Проанализирована динамика региональной ценовой дифференциации в Украине на основе индекса потребительских цен.

Ключевые слова: цена, ценообразование, ценовая политика, стабильность цен, государственное регулирование цен, индекс потребительских цен.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стабільність цін завжди була й залишається в центрі грошово-кредитної політики більшості розвинених країн світу. Стабільний і надійний розвиток продовольчого ринку є одним із важливих факторів зростання економіки країни. Будь-який інший ринок формує зв'язки між виробниками продукції і споживачами на основі попиту, пропозиції, ціни та механізмів ринкової конкуренції. Визначальним елементом продовольчого ринку, активною силою, що рухає весь ринковий механізм, є попит. Споживчий ринок продуктів харчування був і буде завжди актуальний через те, що попит на продовольство є невід'ємним атрибутом життєдіяльності населення.

Сьогодні надзвичайно важливим є дослідження формування ціни, оскільки цей процес є системою, що забезпечує узгодження інтересів усіх суб'єктів ринку (товаровиробник – переробник – торгівля – споживач).

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Загальні підходи щодо державного регулювання природних монополій, їх сутність та межі застосування, питання регулювання цін та ціноутворення розглянуто такими зарубіжними економістами, як Дж. Кларк, Р. Позер, А. Маршалл, С. Фішер, М. Фрідмен, А. Сміт, Дж. Кейнс та інші. Питанням ціноутворення та цінової політики присвячені праці Гельвановського М. І., Стеченко Д. М., Пінішко В. С., Салимжанова І. К., Тормоса Ю. Г., Шкварчук Л. О. та інших. Праці цих дослідників склали теоретичне підґрунтя вивчення проблем ціноутворення та контролю за цінами.

Цілі статті. Визначення впливу державного регулювання цінової політики на споживачів товарів і послуг в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. При різноманітних визначеннях ціни, що надає сучасна економічна література, найбільш вживаним є визначення, за яким ціна – це грошове

визначення вартості (за простого товарного виробництва і збігання попиту і пропозиції) [1].

Ціна як важлива складова ринкової економіки є еквівалентом обміну товарів. У загальному вигляді це кількість грошей, за яку продавець бажає продати товар, а покупець – купити його. Через ціну формується більшість економічних відносин у суспільстві. Це стосується як сфери виробництва товарів, так і сфери їх обігу, реалізації.

Тормоса Ю. Г. вважає, що цінова політика держави – це діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади, спрямована на досягнення трьох основних цілей: послідовного проведення цінової лібералізації, державного регулювання цін (тарифів) на окремі види товарів (послуг) та здійснення контролю за їх додержанням [2].

Пінішко В. С. пропонує таке визначення політики цін: «Політика цін – це та частина економічної політики держави (саме держави), яка являє собою концепцію з проблеми ціноутворення, спрямовану на вирішення за допомогою цін важливих економічних, соціальних та інших проблем суспільства у теперішньому і майбутньому часі» [3].

Класична економічна наука розглядає вільне ринкове ціноутворення як основний елемент підтримки рівноваги між попитом і пропозицією. При цьому завданням цінової політики є: встановлення загальних засад та основних принципів ціноутворення; протидія зловживання монополієм (домінуючим) становищем; системність та узгодженість дій органів державної влади при реалізації цінової політики; розвиток економіки країни; створення умов конкуренції та розвитку всіх суб'єктів господарювання; збалансованість ринку товарів, робіт, послуг; підвищення якості продукції; забезпечення соціальних гарантій у зв'язку із зростанням цін; створення необхідних економічних гарантій для товаровиробників на внутрішньому ринку; розширення сфери застосування вільних цін; регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту [4].

Соціологічні опитування останніх років засвідчують, що пересічні українські громадяни витрачають на харчі від 52 до 60% доходів, окрім дуже багатих і багатих. Частка витрат на харчі у сімейному бюджеті пересічних українців надто велика. Що більше пересічний громадянин тратить коштів на їжу, то у біднішій країні він

живе. На жаль, як не дивно, за цим показником Україна – остання в Європі. У нас, за середньозваженими оцінками, 52% доходів громадян витрачаються на харчі. Навіть Росія (29–30%) та Молдова (40%) попереду. У Німеччині цей показник – 20%.

Шкварчук Л. О. вважає, що державне регулювання цін – це втручання держави у процес ринкового ціноутворення. У цьому випадку ціноутворення розглядає як процес визначення, обґрунтування, затвердження та перегляду цін. Тобто, говорячи про державне регулювання цін, вона має на увазі вплив державних органів влади на чинники, які обумовлюють ціни, від визначення правил їх розрахунку і обґрунтування до особливостей затвердження і перегляду [5].

Держава, впливаючи на ціни, намагається зменшити циклічні коливання процесів виробництва і реалізації, а також перерозподілити фінансові ресурси між галузями, підприємствами. Загалом такий вплив має антикризовий характер.

Однак, державний вплив на ціни здійснюється не лише через систему ціноутворення, а й шляхом регулювання ставок оподаткування, відсоткових ставок за кредити, розмірів орендної плати, зменшення окремих витрат підприємства тощо.

Метою державного регулювання цін є:

- забезпечення такого співвідношення між монополією та конкуренцією, яке б не призводило до руйнівних наслідків для економіки, здійснення соціальної політики держави та захист окремих верств населення;

- стримування інфляційного підвищення цін через запровадження заходів, які б усували причини його виникнення. Основною причиною необґрунтованого підвищення цін на продукцію державними підприємствами є їх монопольне становище. Унаслідок цього виникає дефіцит товарів, підвищуються ціни на сировину та паливо, зникає звичайна конкуренція;

- формування нового попиту населення та культури споживання завдяки встановленню зниження цін, податкових пільг на товари, обсяги реалізації яких держава прагне збільшити;

- запобігання споживанню соціально шкідливих товарів або тих, що можуть загрожувати життю та здоров'ю людини.

Періодичні загострення цінової ситуації у різних сегментах ринку викликають соціальну напругу в суспільстві. До найбільш соціально вразливих сфер відноситься продовольча. Підприємства агропромислового комплексу мають велику залежність від природно-кліматичних умов, що викликають додаткові витрати в одних підприємств і зумовлюють додаткові прибутки в інших.

На процес ціноутворення впливають сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників слід відносити: політичну стабільність; загальний стан економіки країни та регіону, (рівень розвитку виробництва та інфраструктури, платоспроможність підприємств і населення, оподаткування); кон'юнктуру світового ринку та міжнародну економічну інтеграцію; стан аграрного ринку (рівень конкуренції між сільськогосподарськими виробниками); рівень інфляції; обсяги та особливості існуючого і перспективного купівельного попиту; дефіцит на вільному ринку необхідних ресурсів (трудових, фінансових). До внутрішніх – обсяг ринку; особливості виробництва; специфіку виробленої продукції; маркетингову стратегію розвитку підприємства; життєвий цикл продукції (врахування специфіки життєвого циклу); рекламну діяльність; мобільність виробничого процесу; імідж виробника на споживчому ринку.

Цінову ситуацію на споживчому ринку характеризує індекс споживчих цін (ІСЦ), який використовують у якості показника загального рівня інфляції в економіці. ІСЦ є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг постійної якості з постійними характеристиками у поточному періоді порівняно з базовим.

За даними Держкомстату, розраховано середньорічний приріст ІСЦ (рис. 1) за регіонами України та виявлено існування значної цінової диференціації. Найбільший розмах цін спостерігається у таких областях: Луганська, Дніпропетровська, Полтавська, Одеська, Донецька, Харківська, АР Крим, м. Київ та м. Севастополь.

Проаналізувавши ІСЦ серед країн Європи, можна стверджувати, що найвищий показник за 2005–2011 рр. спостерігається в Україні. Наприклад, у порівнянні з іншими країнами Європи у 2005 р. він більший на 13,0% ніж у Швеції, у 2006 р. на 8,0% ніж у Польщі, у 2007 р. на 11,3% ніж у Франції, у 2008 р. на 22,6% ніж у Німеччині та Португалії, у 2009 р. на 16,7% ніж у Португалії та у 2011 р. на 8,3% ніж у Німеччині. Рівень інфляції в Україні є найвищим серед усіх

європейських країн, а отже, про стабільність цін у нашій державі говорити поки що не доводиться.

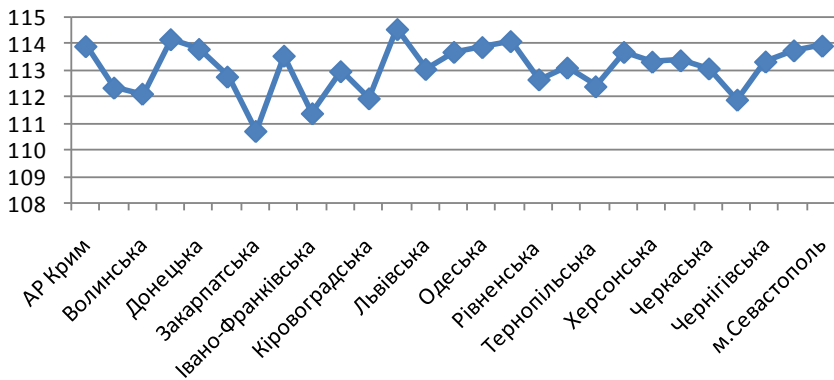

Рис. 1. Середньорічний приріст індексу споживчих цін у регіонах України за 2005–2011 рр.*

* сформовано на основі джерала: [6]

Висновки. Ціна і ціноутворення посідають провідне місце у ринковій економіці. Вони зумовлюють форми економічного зв'язку товаровиробників між собою та споживачами. Від рівня цін залежать існування виробництва і його масштаби, реалізація економічних інтересів виробників. Ціна має важливе значення для споживача. Так, надмірна ціна може стати перешкодою для придбання товарів, а отже, й для реалізації інтересів споживачів. В умовах переходу до ринкової економіки в Україні одним з необхідних засобів державного регулювання є державне регулювання цін з метою підтримання стабільності виробництва, створення стимулів для товаровиробників, збільшення доходів за рахунок нарощення виробництва.

1. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / За ред. С. В. Мочерного. – Л.: Світ, 2006. – Т. 2. – С. 539.
2. Тормоса Ю. Г. Ціни і цінова політика: навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Ю. Г. Тормоса. – К.: КНЕУ, 2003. – 91 с.
3. Пінішко В. С. Ціно і тарифотворення: навч. посібн. / В. С. Пінішко. – Львів: Магнолія 2006, 2008. – 303 с.
4. Волощенко А. В. Визначення та принципи цінової політики України / А. В. Волощенко // Актуальні проблеми економіки. – № 12 (102). – 2009. – С. 45–50.
5. Шкварчук Л. О. Механізм регулювання цін на продовольчому ринку: монографія / Л. О. Шкварчук – Л.: ІРД НАН України, 2010. – 203 с.

6.Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.